

skiego Kościoła i całego społeczeństwa, ale również dla wszystkich aktywnych uczestników życia społecznego i religijnego w Polsce, w tym szczególnie dla władz kościelnych różnego szczebla oraz całego duchowieństwa. Dla młodych badaczy i studentów socjologii, recenzowana książka, tak zresztą jak każda inna monografia profesora Mariańskiego o charakterze empirycznym, stanowić może przykład profesjonalnego i rzetelnego warsztatu badawczego, jakim powinna się cechować publikacja socjologiczna oparta na wynikach badań ilościowych.

Co ważne i godne poddania pod rozagę współczesnym badaczom religii i religijności, swoją książką „Katolicyzm polski. Ciągłość i zmiana. Studium socjologiczne” profesor Mariański poniekąd wyznacza pole do dalszych eksploracji na płaszczyźnie religijności Polaków. Jak bowiem sam zauważa, w odniesieniu do przyszłości polskiego katolicyzmu otwiera się szeroki horyzont pytań i poszukiwań badawczych (s. 385). Są one o tyle złożone, że „dzisiaj socjologowie nie pytają już o to, czy religia przetrwa czy zniknie ze sceny społecznej, zwłaszcza z życia publicznego. Problemem jest jedynie tempo procesów sekularyzacji i desekularyzacji oraz to, jakie formy religijności indywidualnej będą dominować w przyszłości. Scenariusze rozwoju i regresu mogą się kształtować rozmaicie w poszczególnych krajach” (s. 388). To, które z nich znajdą zastosowanie w Polsce, niewątpliwie stanowić będzie interesujący przedmiot analiz przyszłych projektów badawczych z zakresu socjologii religii.

Rafał Boguszewski

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej*

Małgorzata Słodowa-Hełpa, *Rozwój zintegrowany. Warunki, wymiary, wyzwania*, Warszawa: Cedewu 2013, ss. 241.

Książka zawiera 241 stron podzielonych na pięć rozdziałów oraz zakończenia, zawierającego wnioski wypływające z przeprowadzonej analizy i postulatory dotyczące przezwyciężania dotychczasowych barier, zarówno w sferze badawczej, jak i aplikacyjnej.

Rozdział pierwszy ma charakter teoretyczny, wprowadzający. Na tle refleksji dotyczącej różnego rodzaju kategorii, rozwój w kontekście takich pojęć, jak:

wzrost, postęp i modernizacja, zaprezentowany został jako alternatywny paradygmat trwałego zrównoważonego rozwoju oraz trudności i możliwości jego *zadomowienia się* w ekonomii.

Kolejny rozdział pracy jest swego rodzaju pomostem między warstwą teoretyczną a problemami praktycznymi i próbą odpowiedzi na pytanie: kiedy rozwój jest lub może być zintegrowany?

W rozdziale trzecim ujęte zostały dwa zasadnicze wymiary zintegrowanego rozwoju: czasowy i terytorialny, a w ich obrębie między innymi: rola podłoża historycznego w procesie wyjaśniania teraźniejszości i przewidywania przyszłości oraz nowego spojrzenia na powiązania funkcjonalne. W tym kontekście zaprezentowane też zostały ponadregionalne i subregionalne kontrasty, przykłady wewnątrzregionalnego dualizmu rozwojowego oraz wielowymiarowość peryferii, traktowane jako łączne konsekwencje uwarunkowań różnej natury.

Rozdział czwarty zawiera charakterystykę funkcjonującego obecnie w Polsce systemu zarządzania rozwojem, jego podstaw prawnych, podmiotów, instrumentów i zasad. W rozdziale tym zostały wyeksponowane możliwości wykorzystania nowych instrumentów i spojrzenia przez ich pryzmat zarówno na uwarunkowania historyczno-kulturowe, jak i terytorialne, w szczególności o charakterze subregionalnym i ponadregionalnym. Wyartykułowana też została potrzeba zintegrowanego finansowania, traktowanego jako niezbędny element systemu *naczyń połączonych*, weryfikator jego sprawności i efektywności, warunek konieczny skutecznego planowania i zarządzania strategicznego, myślenia zadaniowego, a w konsekwencji deklarowanego i pożądanego zintegrowanego zarządzania rozwojem.

W ostatnim rozdziale pracy zostały zaprezentowane wyzwania zarówno na płaszczyźnie badawczej, jak i aplikacyjnej, związane przede wszystkim z przechodzeniem do cywilizacji informacyjnej w nowych realiach globalnych i europejskich, przy coraz wyraźniej odczuwanych problemach depopulacyjnych. Ich syntetycznym wyrazem są nowe możliwości glokalizacji, bazującej na innowacyjnej specjalizacji.

Recenzowana publikacja zawiera wnikliwą analizę zintegrowanego rozwoju przez pryzmat wyzwań stojących przed Polską i jej regionami. Analiza ta została przeprowadzona na płaszczyźnie poznawczej i aplikacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów praktycznych. Treść jest zbieżna z tytułem, tok w/w synergicznie przenika elementy mechanizmu rozwojowego: warunki, wymiary, wyzwania. Na uwagę zasługuje optymalny zakres szczegółowości ujęcia w/w elementów, który, z jednej strony, w sposób holistyczny je analizuje, z drugiej zaś precyzyjnie nakreśla części wspólne tych wymiarów, ich dynamikę oraz

sprężenia zwrotne. Pozwala spojrzeć z różnych perspektyw na warunki, wymiary i wyzwania zintegrowanego rozwoju. Treść pracy koncentruje się na komparacji teorii i praktyki w zakresie zintegrowanego rozwoju, skali problemów i ich zróżnicowań, możliwości jego stymulowania w procesach globalizacyjnych, glokalizacyjnych i regionalistycznych. Publikacja wychodzi naprzeciw zapotrzebowaniu praktycznemu w procesach rozwojowych poprzez upowszechnienie podejścia zintegrowanego.

Zadeklarowanym (i w pełni zrealizowanym) celem pracy „jest konfrontacja inspiracji teoretycznych oraz realnych problemów i skali ich zróżnicowania z możliwościami stymulowania zintegrowanego rozwoju Polski” (s. 20). W publikacji poddano weryfikacji dwie główne hipotezy badawcze: pierwsza zakładała, że „skuteczne stymulowanie rozwoju, za pośrednictwem instytucji i instrumentów ekonomicznych i pozaekonomicznych, jest możliwe tylko wtedy, gdy właściwie rozumie się jego istotę” (s. 21). Druga zaś stanowiła, że „niezbędne jest systemowe, interdyscyplinarne ujmowanie rozwoju oraz uwzględnianie warunków i zasad [...] ładu zintegrowanego, efektywności społeczno-ekonomicznej, wzajemnych korzyści współdziałających ze sobą układów” (s. 21). Zgodnie z tytułem monografii, przez pryzmat weryfikacji postawionych hipotez badawczych, dokonano rzetelnej analizy zintegrowanego rozwoju poprzez trzy jego składowe warunki, wymiary i wyzwania, a także ich inferencji *sensu largo*.

Warto również podkreślić innowacyjność dokonanych analiz, które zostały osadzone w szerokim kontekście współczesnych problemów ekonomicznych. Skupia się ona na takich elementach jak:

1. Zanegowanie koncepcji dominacji jednego nurtu w teoriach ekonomicznych na rzecz heterodoksyjnego ujęcia teorii i modeli ekonomicznych, zwłaszcza w zakresie zrównoważonego rozwoju. Ujęcie takie daje możliwość rozszerzenia pola badawczego i precyzyjniejszej identyfikacji związków pomiędzy gospodarką, środowiskiem i społeczeństwem.

2. Rozszerzenie paradygmatu zrównoważonego rozwoju dzięki szerszej interpretacji określonych kategorii ekonomicznych. W publikacji zwrócono uwagę na takie aksjomaty zrównoważonego rozwoju jak: postęp, instytucje społeczne, spójność terytorialna, równowaga, efektywność adaptacyjna.

3. Zaproponowanie koncepcji rozwoju zintegrowanego w oparciu o ład ekonomiczny, społeczny i środowiskowy. W publikacji dowodzi się, że jedną z najważniejszych determinant zintegrowanego rozwoju jest oparcie mechanizmu rozwojowego na policentrycznych sieciach koordynacji działań, bazujących bardziej na ekonomii sieci niż na ekonomii skali.

4. Dokonanie podziału procesu zintegrowanego rozwoju na dwie sfery: zasady działania (kooperacja, komunikacja, komputeryzacja, komplementarność, kompatybilność, koordynacja, kompetencje, koncentracja i koegzystencja kontrastów) oraz zasady stanowiące rezultat działań (konwergencja i konkurencyjność).

5. Stworzenie autorskiej koncepcji strategicznego modelu rozwoju Polski. Inicjatywa ta bazuje na współzrędnym podejściu do innowacyjności, efektywności i jakości życia mieszkańców Polski. Narzędziami wdrażającymi autorską koncepcję strategicznego modelu rozwoju Polski wskazano: inteligentną specjalizację regionów, rozwój lokalny kierowany przez miejscową społeczność, zintegrowane inwestycje terytorialne, regionalne kontrakty, partnerstwo publiczno-prywatne oraz budżetowanie zadaniowe, wieloletnie planowanie finansowe i inwestycyjne.

Recenzowana monografia jest dziełem spójnym. Poszczególne rozdziały są względem siebie komplementarne i nawzajem sobie potrzebne. Ponadto, w sporym zamęcie pojęciowym dzisiejszego świata, ważna jest potrzeba powrotu do wyjaśniania elementarnych pojęć ekonomicznych. Tę lukę recenzowana monografia skutecznie wypełnia. Na szczególne podkreślenie zasługuje sposób wyjaśniania poszczególnych pojęć i związków pojęciowych. Można nawet stwierdzić, że troska o czytelność i jasność pojęć wprowadza publikację w ton niemal encyklopedyczny (np. s. 40 i nast.). Nie burzy to jednak struktury całości, gdyż książka osadzona jest na osi analizy, oceny i predykcji tematycznie spójnych zagadnień.

Niewątpliwym atutem pracy jest jej staranna redakcja oraz językowa poprawność przekazu treści, precyzja i zwięzłość języka. Publikacja napisana jest językiem naukowym, a jednocześnie nie jest wyalienowana od metafor oraz trafnie dobranych cytatów, co ułatwia zrozumienie omawianych zagadnień, pozytywnie wpływa na płynność czytania, a jednocześnie zachęca do lektury. Publikacja daje dobre świadectwo erudycji, zdolności i wiedzy ekonomicznej.

Dokumentacja źródłowa jest wzorcowa. W książce wykorzystane zostały zarówno najnowsze wyniki badań zawarte w literaturze przedmiotu, jak i aktualne materiały statystyczne, akty normatywne oraz dokumenty strategiczne. Należy podkreślić niezwykle bogatą literaturę przedmiotu wykorzystaną w pracy (prawie siedemset pozycji). Stanowi ona cenne kompendium źródłowe dla badaczy zintegrowanego rozwoju.

Recenzowana publikacja stanowi cenny materiał naukowy i dydaktyczny. Wskazuje ona bowiem zasadniczą rolę, jaką odgrywa rozwój zintegrowany w utrzymaniu homeostazy, nie tylko ekonomicznej, lecz również kulturowej i społecznej współczesnych państw. Omawianą publikację cechuje szeroka problematyka podejmowana w każdym z rozdziałów, bogactwo materiału empirycznego

oraz walor zaprezentowanej refleksji ekonomicznej. Większość rozdziałów i podrozdziałów recenzowanej publikacji poprzedzona jest cytatami – mottami, umożliwiającymi czytelnikowi szybką orientację w ich treści. Wszystkie części publikacji wpisują się w realizację jej myśli przewodniej, problematyka rozwoju zintegrowanego stanowi wyzwanie o charakterze interdyscyplinarnym, wychodzące poza sferę zarządzania, wyznacza reguły myślenia o procesach modernizacji, spójności społeczno-ekonomicznej i terytorialnej. Korzystanie z takiej perspektywy badawczej pozwala czytelnikowi dokonywać oglądów, a następnie eksplikacji zjawisk dotyczących rozwoju zintegrowanego.

Recenzowana monografia jest jedną z najważniejszych publikacji naukowych na polskim rynku wydawniczym o tematyce zrównoważonego rozwoju. Szczególnie cenną jej cechą jest autorski, twórczy i oryginalny koncept modernizowania rzeczywistości na bazie analiz, ocen i predykcji trendów rozwojowych.

Dr Lech Jańczuk
Instytut Nauk Politycznych i Spraw Międzynarodowych KUL